

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ

ВІСТНИК.

КНИЖКА XI.

За падолист 1901 року.

З М І С Т

одинацятої книжки за падолист 1901 року.

	Стор.
<i>Наш альбом:</i>	
Із поезій Ф. Шелудька, I—VII	125—129
Lasciate ogni speranza, Кат. Гриневичевої	129—130
Із поезій М. В., I—III	130—132
<i>З принціпа</i> , оповіданє Охріма Варнака	133—154
<i>Вирід</i> , оповіданє Осипа Шнитка (конець буде)	155—188
<i>Візник</i> , з нотаток мисливця М. Корчинського	189—195
<i>Перед досвітом</i> , драма Ст. Вакано (конець буде)	196—234
<i>Поручник Густль</i> , новеля А. Шніцлера (конець буде)	235—251
<i>Із П. Якубовича: Перед сьвітом</i>	252
<hr/>	
<i>Зі споминів засланого без суду, Миколи Ковалевського (конець буде)</i>	52—68
<i>Сервітути і розмежованє ґрунтів на правобережній Україні</i> , Ф. Немоловського (конець буде)	69—87
<i>Новини нашої літератури:</i>	
III. <i>Ідеальний батько</i> , оповід. Л. Яновської — В. Л-ка	88—94
<i>Уваги на сучасні теми:</i>	
IV. <i>Справа українсько-руського університету у Львові, Володимира Гнатюка</i>	95—100
V. <i>„Славянскія начала“ д. Вергуна, Івана Франка</i>	100—103
VI. <i>Національна школа та „сердечное попеченіє“, Л. С. К-а</i>	103—105
VII. <i>Доступність осьвіти в Росії, Вол. Дорошенка</i>	105—108
<i>Микола Ковалевський, М. П. (з портретом)</i>	109—110
<i>Хроніка і бібліоґрафія</i>	14—22

Поручник Густль.

Новеля

Артура Шніцлера.

Як довго буде воно ще тревати? Мушу поглянути на годинник... мабуть не випадає на такім поважнім концерті. Але хто то побачить? А коли й побачить, то він так само мало надаєть ся до сього міся, як і я, і його нічого мені стидати ся... Тільки чверть на десяту?... Мені здаєть ся, що я сиджу вже три години на тім концерті. Я не привик до того... Що се властиво? Мушу заглянути до програми... Так, дійсно — ораторія! Я думав, що служба божа. Такі композиції надають ся властиво тільки до церкви! Церква має ту добру прикмету, що кожної хвили можна в неї вийти. — Коби я хоча мав нарожне місце! — Ну, терпливости, терпливости! Таж і ораторії мають кінець! Може вона дуже красива, лише я в невідповіднім настрою. Тай звідки маю мати добрий пастрій? Коли подумаю, що я тут прийшов, аби розірвати ся... Ліпше було мені дати білет Бенедекови, що любить страшно такі річи; він же сам грає на скрипці. Але тоді обидив би ся Копецький. Сеж було дуже гарно з його боку, бодай він так думав. Добрий хлоп — той Копецький! Одинокий, якому можна завірити... Його сестра співає також між ними онтам на естраді. Найменьше сотня дівчат, всі убрані чорно; як же я годен її там пізнати? Тому, що вона співає, Копецький мав білет... Але чого він сам не пішов? — Вони співають зрештою дуже гарно. Їх спів кричить душу — цілком певно. Славно, славно!... Так, плещімо й ми. Той мій сусід плеще як божевільний. Чи йому дійсно так подобаєть ся спів? — Онта молода дівчина в горішній льожі дуже

гарна. Чи вона на мене дивить ся, чи на онтого панка з білявою бородою?... Ах, сольо! Хто то? Альт: панна Валькер; сопран: панна Міхалек... Се мабуть сопран... Давно вже я не бував на опері. Я бавлю ся все на опері, хоч би вона й була нудна. Позавтра міг би я властиво знов піти на „Травіату“. Так, але позавтра я вже можу бути трупом! Ей, дурниця, я сам не вірю в те! Пождіть, пане доктор, відійде вам охота робити такі замітки! Я відітну вам кінчик носа...

Коби я міг добре придивити ся отій в льожі! Я міг би позичити собі бінокля в мого сусіда, але він з'їв би мене, наколи-б я йому перешкодив в увазі... На яким місці стоїть сестра Копецького? Чи потрапив би я її пізнати? Я бачив її лише два або три рази, останній раз в офіцерськім касині... Не знати, чи то всі порядні дівчата, ціла сотня? Очевидно!... „При співучасті співацького товариства!“ — Співацьке товариство!... смішно! Я представляв собі все під тою назвою щось подібного до вієнських шансоністок, то значить, я вже знав, що се щось иньше!... Гарні спомини! Тоді в „Зеленій брамі“... Як же вона звала ся? Вона принесла мені опісля карточку в видом із Бельграда... також красна околиця! — Копецький зробив лінше, він сидить давно вже в реставрації і курить свою вірджінію!...

Чого той хлопище дивить ся безнастанно на мене? Він замітив мабуть, що мені нудно та що я не дуже слухаю... Я радив би вам робити менше безстидну міну, бо инакше здіблю ся в вами опісля в фоає! — Вже відвернув ся!... Чого се всі так лякають ся мого погляду?... „Ти маєш найкрасші очі, які я коли бачила!“ сказала недавно Стефка... Ой Стефко, Стефко, Стефко! — То властиво Стефка винна, що я сиджу ось тут та слухаю годинами витя. — Ах, ті вічні відмови Стефки впливають уже дійсно на мої нерви! Який прекрасний міг бути отсей вечір. Я мав би велику охоту прочитати листок Стефки Маю його тут. Але коли я витягну коверту, отой хлоп віжре мене! — Я знаю зрештою, що вона написала... вона не може прийти, бо пішла з „ним“ на вечеру... Ей, то була забава, як вона сиділа з ним перед осьми днями в „Товаристві садівництва“, а я напроти з Копецьким. Вона все давала мені умовлені знаки очима. А той — хоч як се неможливе — не завважав нічого. Він зрештою мабуть — Жид. Він очевидно в банку, а той чорний вус... Він також мабуть резервовий офіцер! Но, до мого полку не прийде він на вправи! Дивно,

що вони іменують стільки Жидів офіцерами — в такому разі наплювати на цілий антисемітизм! Недавно в товаристві, де скоїла ся отта історія з доктором, у Мангаймерів... Мангаймери мабуть також Жиди, очевидно хрещені... Але того не можна пізнати по них — особливо по жінці... така білява, стан як вилитий... Взагалі було дуже весело. Знаменита їда, чудові цигари... Так, хто має гроші?...

Славно, славно! Тепер буде вже мабуть кінець. — Так, тепер встає там ціле товариство на підвисшеню... виглядає дуже добре — імпозантно!... — Органи також?... Я дуже люблю органи. Так, се мені подобаєть ся — дуже красно! Треба би справді ходити частійше на концерти. Скажу Копецькому, що чудово пішло... Та чи здіблю я його сьогодні в каварні? — Ей, я не маю зовсім охоти йти до каварні; я вчора так загроїв ся! Пріграв сто шістьдесять золотих за одним присідком — дуреньство! А хто забрав усе? Балерт, власне той, що не потребує... Він властиво й винен, що я мусів іти на сей дурний концерт... Инакше, я міг нині знов грати і може дещо й відіграти. Але се не вле, що я дав собі слово чести, не тикати карт цілий місяць... Мама знов зробить kwasну міну, як дістане мій лист! — Ей, вона піде до вуйка, що має грошей, як гною; йому не залежить на кількох сотках золотих. Коби то я міг переперти, аби він давав мені правильне утриманє... а то ні, за кожним сотиком треба окремо жебрати. Тоді знов мимрить: Минулого року були лихі жнива!... Чи не поїхати-б мені сього літа знов до вуйка на дві неділі? В дійсности можна там занудити ся на смерть... Коби та... як же вона звала ся?... Дивне, що я не можу спам'ятати ніякого імени!... Ах, правда, Етелька!... Вона не розуміла ні одного слова по німецьки, але того й не було треба... я не потребував говорити!... Так, то буде дуже гарно, чотирнацять днів сільського повітря і чотирнацять ночей з Етелькою або якою иншою... Але в тиждень треба пробути у тата і мамі... Вона але виглядала сього року на Ріадво... Ну, але тепер уступить ся вже хороба. Я на її місці тішив би ся, що тато пішов на пенсію. — А Кляра найде ще чоловіка... Вуйко може щось дати... Двацять вісім літ, то ще не така старість... Стефка певно не молодша... Але дивне: ті жепщини не старіють ся так швидко. От на приклад Мареті, що виступала недавно в „Маддам Сан-Жен“: вона певно має трицять і сім літ, а виглядає... Ну, я не сказав би — ні! — Шкода, що не питала мене...

Горячо робить ся. Ще все не кінець? Ах, я так чекаю на свіже повітря! Перейду ся трохи по ринку... Треба нині скоро піти спати, аби завтра пополудни бути жвавим! Сьмішно, як я мало думаю про те, як воно мені байдужне! Зразу воно дразнило мене трошки. Не тому, аби я був боягуз, але все попередної ночі я був зденерований... Справді, надпоручник Бізанц був поважний противник. — А про те нічого мені не стало ся!... Вже минуло півтора року. Як той час минає! А коли Бізанц не зробив мені нічого, то доктор не зробить уже певно. Хоч із другого боку такі невірлені противники бувають инколи найнебезпечніші. Дошинцький оповідав мені, що один хлопчина, що мав перший раз у руках шаблю, мало не пробив його. А Дошинцький учить нині фехтунку при краєвій обороні. Зрештою — чи він тоді стілько вмів... Найважливіша річ: зимна кров. Я навіть не гніваю ся як слід, хоч се була безличність — неправдоподібна. Він певно не був би собі так довірював, як би не був випив шампана... Така безличність! Він певно соціяліст! Кручкотвори — нині прецінь усі соціялісти. Опришківська ватага... Найрадше бажали-б вони усунути військо. Але хто їм буде помагати, коли на них нападуть Китайці, про те вони не думають. Ідіоти! — Треба при нагоді дати їм научку. Я мав слухніть. Я тішу ся, що не пустив його по замітці. Коли згадаю про те, попадаю в люті! Але я поведив ся знаменито; полковник признав моє поведене також зовсім коректним. Та справа взагалі корисна для мене. Я знаю декого, що дозволив би хлопчуганови вислизнути ся. Мілер очевидно, той був би знов об'єктивний або щось подібного. З об'єктивізмом уже не один зганьбив ся... „Пане поручнику!“... вже спосіб вимови „Пане поручнику“, був безстидний. „Ви прецінь згодите ся зі мною“... Як же то ми прийшли до того? Як то я запустив ся в розмову з соціялістом? Як воно розпочало ся?... Мені здаєть ся, що чорнобривка, яку я провадив до буфету, була також при тому... а потім той молодий чоловік, що малює види на ловах — як же він зветь ся?... На мою душу, то він викликав цілу історію! Він говорив про маневри; опісля надійшов той доктор і сказав щось таке, що мені не подобало ся, воєнна забавка чи щось таке — але я не міг там іще нічого казати... Так, а опісля зійшла мова на кадецькі школи... так, так воно було... а я оповідав про патріотичне сьвято... і тоді сказав доктор — не зараз, але воно вивязало ся з того сьвята: „Пане поручнику, ви признасте мені одначе, що не всі ваші това-

риші вступили до війська виключно тому, аби боронити вітчизни!“
 Що за безличність! Так сьміє якась зволоч говорити в очі офіцерови! Коби я собі лише пригадав, що то я йому тоді відповів... Ах, правда, щось про людей, що мішають ся до річей, яких вони зовсім не розуміють... Так, дійсно... а потім був один, що хотів справу полагодити спокійно, якийсь старший пан із сухим катаром... Але я був розлючений! Доктор говорив цілковито таким тоном, як би просто мене мав на думці. Йому треба було ще тільки сказати, що мене прогнали з гімназії і що я тому попав до кадецької школи... Люде не можуть зрозуміти нашого брата, вони за дурні на те... А коли я пригадаю собі, як я убрав перший раз мундур — чогось подібного не переживає також кожний... Минулого року на маневрах — я дав би щось за те, аби воно нараз прийшло до справжньої битви... А Мирович сказав мені, що з ним діяло ся те саме. А коли опісля його високість об'їздив фронт і наш полковник говорив промову — то мусів би той бути вже останнім драбом, якому не забило би живійше серце... А тут приходить якийсь калямарь, що ціле жите нічого не робив, хіба сидів при книжках, і позволяє собі безличних уваг!... Ех, постій, любчику — поєдинок до обезсиленья... так, ти мусиш стати нездібним до борби...

Ей, що там? Тепер мабуть буде кінець... „Хвалите Господа вси ангели єго“... — Так, то остання продукція... Чудово! — нема що говорити. Чудово! — Я тепер забув зовсім про ту в льожі, що почала була кокетувати. Деж вона?... Вже пішла... Онта видаєть ся також гарна... Дуреньство, що я не маю при собі бінокля! Брунталер розумний, він тримає свій бінокль усе в каварні при касі, там йому нічого не стане ся... Коби отся мала передо мною хоч раз обернула ся! Так чемно сидить тут цілий час. Та коло неї — то певно мама. — Чи не подумати-б мені раз поважно про женячку? Віллі не був від мене старший, коли обмотав ся. Се вже щось значить, мати все дома для запасу гарненьку жіночку... Се дурне, що Стефка як раз нині не має часу! Коби я хоч знав, де вона, міг би знов проти неї сісти. Але то була би гарна історія, як би він покинув її; тоді я мав би її на шиї... Коли так подумаю, кілька коштує Фліса його звязь із Вінтерфельдівною! А при тім вона ошукує його на всі боки. Воно ще страшно скінчить ся... Славно, славно! Ах, кінець!... Так, то добре, встати, порушати ся... Ну, може! Як довго той ще буде вкладати свій бінокль у футерал?...

„Шардон, пардон, будьте ласкаві мене пропустити“...

Але стиск! Ліпше най перейдуть люде... Елеганцка особа... чи то правдиві в неї брильянти?... Онта гарна... Як вона дивить ся на мене!... О так, моя панночко, я не був би від того!... О, ніс! — Жидівка... Ще одна... То неправдоподібне, тут половина Жидів... навіть ораторією не можна спокійно налюбувати ся... Так, тепер прилучім ся і ми... Чого тисне ся так той ідіот за мною? Мушу його відовчити від того... А, старий панок!... Хто то кланяєть ся мені в гори?... Моє поважанє, моє поважанє! Рішучо не знаю, хто то... Найпростійше було би піти зараз до Ляйзінгера повечеряти... або може до „Товариства садівництва“? Може зрештою і Стефка там? Чому властиво вона не написала мені, де йде з ним? Вона певно ще сама не знала. В сути річи така зависимість страшна... Сарака! — От і вихід... Ах, отся як образок! Сама одна? Як вона підсміхаєть ся до мене! Було би не зле піти за нею!... Ну, тепер сходи в долину... О, майор із девятьдесять пятого полку... Дуже мило відклонив ся мені... Отже я не одинокий тут офіцер... А деж гарна дівчина? Ах, там... вона стоїть коло поручя... Ну, тепер іще до гардероби... Коби не пропала мені мала... Вже якийсь коло неї! Яка нужденна пика! Іде з якимось панком і ще тепер усміхаєть ся до мене! — Жадна не варта нічого... Господи, який стиск у гардеробі!... Прочекаймо хвилюку... Так! Чи той ідіот возьме мій нумер?...

„Чуєте, двіста двацять чотири! Онде він висить! Ну, ви не маєте очей? Онде висить. Нарешті, Богу дякувати!... Прощу“... Той грубцун заступає цілу гардеробу... „Прощу дуже!“...

„Терпливости, терпливости!“

Що каже той грубіян?

„Лише трошки терпливости!“

Треба йому відповісти... „Зробіть же раз місце!“

„Ну, ви також не запізнитє ся!“

Що він каже? Чи він те до мене говорить? Досить безцеремонно! То мені не подобаєть ся! „Тихо!“

„Що ви кажете?“

Ех, що за тон! То вже переходить границю!

„Не тручайте!“

„Замкніть свого рота!“ Я не повинен був того казати, я був неделікатний... Але вже стало ся!

„Що кажете?“

Він тепер обертаєть ся... Я-ж його знаю! — До сто сот чортів, таж то пекарь, що приходить усе до каварні... Він що тут робить? Він певно має також доньку або щось подібного в консерваторії... Але що се? Що він робить? Мені навіть здаєть ся... так, дійсно, він тримає рукоять моєї шаблі в руці... Чи не адурів хлоп?... „Добродію“...

„Пане поручнику, прошу тепер бути зовсім тихо“.

Що він каже? Мабуть ніхто того не чув. Ні, він говорить цілком тихо... Але чому він не пускає моєї шаблі?... Господи, ще раз... То якийсь божевільний... Я не відтрочу його руки від шаблі... аби лише не вийшов тепер який скандал!... Чи не стоїть зрештою за мною майор?... Коби хоч ніхто не завважав, що він тримає мою шаблю! Він говорить до мене! Що таке він говорить?

„Пане поручнику, коли ви зробите найменшу замітку, я витягну зараз із піхви вашу шаблю, зломлю її, а кавалки відішлю до вашої полкової команди. Розумієте ви мене, дурний молокососе?“

Що він сказав? Чи не снить ся се мені? Чи він дійсно говорить до мене? Я повинен був щось відповісти... Але той опришок не жартує... він дійсно витягає шаблю. Господи — він се робить!... Я чую, він термосить нею! Що він говорить?... Господоньку святий, аби тільки без скандала. — — Що він іще жугикає?

„Але я не хочу псувати вам карієри... Будьте про те розумні!... Так, не бійте ся, ніхто нічого не чув... все вже добре... так! А щоби ніхто не думав, що ми посварили ся, я буду для вас дуже ввічливий! — Моє поважанє, пане поручнику, дуже мене тішило — моє поважанє!“

Господи, чи не снило ся се мені?... Чи він справді се говорив?... Де він?... Іде... Я повинен був витягти шаблю і порубати його — — Господи, того не чув ніхто?... — Ні, він говорив зовсім тихо, мені на ухо... Чому-ж я не йду за ним і не посічу йому чашки?... Ні, не випадає, не випадає, треба було зараз зробити... Але чому я того не зробив зараз?... Я-ж не міг... він не випускав рукояти, а він десять раз сильніший від мене... Коли-б я був промовив одніське словечко, він був би дійсно зломив мені шаблю... Я мушу ще тішити ся, що він не говорив голосно! Коли-б який чоловік був почув, то мені випадало *stante pede* застрілити ся... А може то був сон!... Але чого впалив так у мене свої очи отой панок при колюмні? — Чи може він таки чув що не-будь?... Спитаю його... Питати? — Я-ж божевільний! — Як я

виглядаю? — Чи пізнати що по мені? — Я мушу бути дуже блідий. — Де той пес? — Я мушу його вбити!... Нема його... Вагалі вже порожно... Деж мій плащ?... Я-ж його вже вдягнув... Я не завважав того... Хто його подав мені?... Ах, он той... треба дати йому шістку... Так!... Але що се? Чи воно дійсно стало ся? Чи він дійсно говорив так до мене? Чи дійсно назвав він мене „дурним молокососом“? І я не порубав його на місці?... Але-ж я не міг... Він має руку, як зелізо... Я стояв, як прикований... Ні, я мусів був здуріти, бо инакше був би я другою рукою... Але тоді був би він витягнув мою шаблю і зломив, і було би по всему. — Було би по всему! А опісля, як він відійшов, було за пізно... я-ж не міг його пробивати з заду...

Що, я вже на вулиці? Як же я вийшов? — Так холодно... ех, вітер, се гарно... Хто то на тамтім боці? Чого вони дивлять ся звідси на мене? Може вони що чули... Ні, того не міг чути ніхто... Я знаю, я зараз був оглянув ся! Ніхто не звертав на мене уваги, ніхто не чув нічого... Але він усе таки сказав, хоч і ніхто не чув; він таки сказав. А я стояв і слухав спокійно, як би хто свиснув мене по лобі!... Але я не міг нічого сказати, нічого зробити; одиноке, що полишилось мені, було: бути тихо, бути тихо!... То страшно, я того не годен витримати; я мушу його покласти трулом, де його подиблю!... Мені таке говорить якийсь! Мені таке говорить якийсь туман, якийсь пес! І він знає мене... Ей, Господи, він мене знає, він знає, хто я!... Він може всякому оповісти, що сказав мені таке!... Ні, ні, він не зробить того, инакше не був би говорив так тихо... він хотів тільки, аби я сам те чув!... Та хто запевнить мене, що він не оповість того нині або завтра своїй жінці, своїй доньці, своїм знайомим у каварні? — — Боже, я-ж побачу ся завтра з ним! Коли я завтра прийду до каварні, він буде сидіти там як що дия і грати в карти з добродієм Шлезінгером і з торговцем штучних цвiтiв... Ні, ні, так не йде, так не йде... Скоро побачу його, порубаю... Ні, то не випадає... я повинен був зробити се зараз!... Коби було вдало ся!... Я піду до полковника і представлю йому справу... так, до полковника... Полковник усе дуже ввічливий — а я скажу йому: Пане полковнику, доношу покiрно, що він тримав рукоять і не випускав; було зовсім так, як коли-б я був без'оружний... Що скаже полковник? — Що скаже? — Але-ж тут полишають ся тільки одно: Відставка з ганьбою і с'тудом — відставка!... Чи то

однорічники на тамтїм боці?... Ігїй, в ночн виглядають як офіцери... вони кланяють ся! — Як би вони знали — як би вони знали!... От каварня Гохляйтнера... Там певно є хтось із товаришів... може також хтось із знайомих... Як би так я оповів се кому небудь, але тим способом, що буцім воно притрафило ся комусь иньшому?... Я вже цілком збожеволїв... Куди я дечу? Що я роблю на вулиці? А куди-ж маю йти? Чи я не хотїв поступити до Ляйдінгера? Ха-ха, сїдати між людьми, аби кождий зглядав ся на мене... Так, але-ж що небудь мусить стати ся... Що має ставати ся?... Ніщо, ніщо — ніхто нічого не чув... ніхто нічого не знає... в тїй хвилі нікому ніщо незвісне... Як би я пішов тепер до нього до дому і просив, аби нікому того не говорив?... Ах, радше куля в голову, як щось таке!... То було-б найрозумнїйше!... Найрозумнїйше? Найрозумнїйше? — Иньшого виходу нема.. ніщо иньше не полишаєть ся... Як би я спитав полковника, або Копецького, або Бляні, або Фрїдмаєра — кождий сказав би: Нема нічого иньшого!... А як би я так поговорив із Копецьким?... Так, то було би ще наймудрїйше... вже хоч би задля завтрїшнього... Так, натурально — задля завтрїшнього... о четвертїй годинї в уланській манежі... адже-ж завтра о четвертїй мушу бити ся... а тим часом я не можу, бо я не можу дати сатисфакцію.. Дурниця! Дурниця! Ніхто нічого не знає, ніхто не знає нічого! — Є багато таких, що їм гїрші справи притрафляли ся, як менї... Чого не говорено про Декенера, як він стрїляв ся з Редеровом... а гонорова рада порїшила, що поєдинок може відбути ся... Але що постановила би гонорова рада в моїй справі? — Дурний молокосос — дурний молокосос... а я стояв — ! Боже праведний, таж то однаково, хоч ніхто нічого не знає!... Я-ж се знаю, а се найголовнїйше! Я чую, що я тепер иньший, як перед годиною — я знаю, що я нездїбний дати сатисфакцію і тому мушу застрілити ся... Я не мав би нї хвилі спокїйної в житю... я все лякав би ся, що хтось може довідати ся, сяк або так... і що менї скаже в очи, що було нинї вечером! — Який я був щасливий чоловік перед годиною!... Треба було Копецькому давати менї білет — а Стефці відмовити стрічі з нею! — Залезати від таких річей... По полудни було ще все добре і гарне, а тепер я пропаща людина і мушу стрїляти ся... Чого-ж я так гоню? Нічого не втїкне менї... Котра то година бє?... 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11... одинацята, одинацята... Треба би піти на вечерю! Десь

в кінці мушу піти... може би піти до якого байзлю, де мене не знає ніхто — остаточно чоловік мусить їсти, хоч би й зараз опісля застрілив ся... Ха-ха, смерть — то не дитинна іграшка... хто то сказав так недавно?... Зрештою то все одно...

Хотів би я знати, хто найбільше жалував би за мною?... мама чи Стефка?... Стефка... Боже, Стефка... вона навіть не сьміла-б нічого дати по собі пізнати, інакше „він“ прогнав би її.. Сирота! — В полку — не догадав би ся ніхто, чому я так зробив... вони всі ломили би собі голову... чого Густль наложив на себе руки? — На те ніхто не впав би, що я мусів застрілити ся, бо нужденний пекарь, підляк, що випадково мав сильніший кулак... то дурне, дуже дурне! — І для чого має такий хлопець, як я, такий молодий, повний життя чоловік... А опісля сказали-б певно всі: він не повинен був того робити із-за такої дурниці; шкода його!... Але коли-б я тепер спитав кого небудь, кождий дав би мені однакову відповідь... ба й я сам, коли-б запитав себе... До сто сот чортів... Ми зовсім безборонні перед цивільними... Люде думають, що нам ліпше, бо ми маємо шаблю... А коли хто раз зробить із неї ужиток, розпускають про нас такі вісти, як би ми всі були вродженими розбишаками... В газеті написали би зараз: „Самовбійство молодого офіцера“... Як то вони все пишуть?... „Причини покриті заслоною“... Ха-ха!... „Над його трумною плачуть“... Але то все правда... мені здаєть ся безнастанно, буцім я оповідаю собі якусь пригоду... а то правда... я мушу застрілити ся, я не маю иньшого виходу — я не можу допустити до того, аби завтра рано Копецький і Бляні звернули мені свою повновласть і сказали: Ми не можемо бути твоїми секундантами!... Я був би ледарь, коли-б жадав від них сего... Такий хлопець, що стоїть і дозволяє називати себе дурним молокососом... завтра знали-б про те всі люде... То дурне, аби я міг одну хвилию подумати, що такий чоловік не оповість нікому... Він усюди буде оповідати... його жінка знає вже тепер... завтра буде знати ціла каварня... кельнери... добродій Шлезінгер — каснерка — — Навіть коли-б він постановив собі нічого не говорити, то скаже позавтру... а як не позавтру, то за тиждень... А як би його ще сеї ночі вирвало, то я знаю про те... я знаю... я не такий чоловік, що носив би мундур і шаблю, коли на них лежить така ганьба!... Так, я мушу се зробити і конець! — Тай що? — Завтра по полудни міг би мене доктор зарубати шаблею... Щось подібного вже було... А сарака Бавер

дістав запалене мізку і по трьох днях... А Бреніч упав із коня і скрутив собі вязи... І в кінці, остаточно: нема иньшого виходу — для мене ні, для мене ні! — Є люде, що не беруть того так поважно... Боже, яких то нема людей! — Рінгаймерови дав один різник, заставши його зі своєю жінкою, по зубах, а він увзяв відставку і тепер сидить десь на селі, ба навіть оженив ся... І є жінки, що віддають ся за таких людей!... Присяй Богу, що я не подав би йому руки, коли-б він приїхав до Відня... Отже чув ти, Густль: решта, решта, покінчено з житєм! Поклади точку і посип піском!... Так, тепер знаю, що се проста історія... Так! Я властиво зовсім спокійний... Зрештою я знав се завсїди: коли прийде раз до того, я буду спокійний, цілком спокійний... Але що воно так прийде до того, того я не думав... що мені доведеть ся згнути з-за такого... Може я його добре не порозумів... він при кінці сказав цілком що иньшого... Я був цілком ошоломлений співом і горячом... а може я був збожеволів і все те неправда?... Неправда, ха-ха, неправда! — Я-ж чую ще те... воно звонить мені ще все в ухах... я відчуваю в пальцях, як я хотів його руку відтрити від рукояті шаблі... Він силач, він із Ягендорфа... Хоч і я не слабенкий... Франціскі одинокий у нас у полку міцнійший від мене...

Аспернський міст... Куди я ще полечу? — Коли так буду летіти дальше, то о півночи стану в Каграні... Ха-ха! — Господи Боже, які то ми були веселі, як ми минулого року прийшли там у вересні. Ще дві години і Відень... Я був смертельно змучений, коли ми дійшли... Я спав ціле пополудне як дерево, а вечером були ми вже у Ронахера... Копецький, Лядінзер і.. хто то був іще з нами? — А, правда, однорічник, що по дорозі оповідав нам жидівські анекдоти... Однорічники бувають собі деколи славні хлопці... але вони повинні бути тільки заступниками офіцерів — бо до чого се подібне? Ми мусимо мучити ся роками, а тут такий смаркач прослужить рік і дістає такий самий ступень, що й ми... Се несправедливість! — Але що мене те все обходить? — Чого я маю журити ся такими річами? — Простий вояк із провіантового відділу*) значить тепер більше від мене... Я взагалі не існую більше на сьвіті... все скінчене зі мною... Пропала честь, пропало все!... Мені не лишаєть ся нічого, тільки набити револьвер і... Густль, Густль, мені здаєть ся, що ти все ще не віриш зовсім

*) Провіантовий відділ уважаєть ся при війську найбільше упослідженим. Туди віддають вояків, що оказують ся найбільшими нездарами.

у те? Подумаї тільки... нема иньшого виходу... хоч би й роздавив свій мозок, ніщо иньше не полишасть ся! — Тепер мусиш тільки в останній хвилі поводити ся мужно, бути мужчиною, бути офіцером так, аби полковник сказав: Він був бравий хлопак, ми заховасмо його в своїй памяти!... — Кілько то компаній висилають на похорон поручника?... Я повинен би се властиво знати... Ха-ха! Хоч піде цілий баталіон, ба навіть цілий гарнізон і дасть двацять салв, то й тоді я не ожию більше! — Минулого літа сидів я в добродієм Енглем перед каварнею після військових перегонів... Сьмішно, від тоді я не бачив того чоловіка... Чого мав він завязане ліве око? Я все хотів його спитати про те, та якось не випадало... Он ідуть два артилеристи... Вони думають певно, що я йду за отсею дівкою... Треба зрештою подивити ся на неї... Але погань! — Я хотів би тільки знати, як така заробляє собі на хліб... Я волів би радше... хоч, при слоті з'їсть ся й по решеті... у Перемішли — опісля так було мені мерзко, що я думав, що вже ніколи не зйду ся з женщиною... То була огидлива пора, отой постій у Галичині... Властиво се шалене щастє, що нас перенесли до Відня. Покорний все ще сидить у Самборі і може сидіти там іще десять літ, постаріти ся і посивіти... Та як би я був там лишив ся, не було би мені те притрафило ся, що мене нині подибало... а я волів би в Галичині постаріти ся і посивіти, ніж... ніж що, ніж що? — Ну, що я таке базікаю? — Чи я збожеволів, що все забуваю про те? — Присяй Богу, забуваю що хвиля... Чи се чуване, аби чоловік, що за кілька годни має собі пальнути в лоб, думав про всякі можливі річи, що його зовсім не обходять? Вігме, мені тепер так, як коли-б я добре підхмелив ся! Ха-ха! Гарний хміль! Хміль убійства! Хміль самобійства! — Ха-ха! Я жартую собі. То дуже добре. — Справді, я в дуже добрім настрою — то мусить бути мені вроджене... Дійсно, коли-б я се розповів кому, він не повірив би. — Мені здаєть ся, що як би я мав при собі револьвер... я потиснув би тепер за курок — і в одній секунді скінчилось би все... Не кождому йде так легко — деякі мусять мучити ся цілі місяці... От моя бідна кузинка пере-лежала два роки, не могла порушити ся, переносила найстрашнійші болі — бідолашна!... Чи не лїпше самому себе справити? Тільки уважати, значить, добре мірити, аби не вийшло в кінці таке нещастє, як із кадетом підпоручником минулого року... Сарака не вмєр, але ослїп... Що з ним дієть ся? Де він тепер жиє? —

Страшно так лазити, як він — зрештою він не може лазити, його мусять водити — і то такий молодий ще чоловік, що не має й двадцятки... Свою любку поціливів ліпше... та вмерла відразу... Трудно повірити, з-за чого нераз стріляють ся люди! Як можна бути взагалі задрісним?... Я не знав нічого подібного в життю... От Стефка сидить собі тепер приємно в Садівницькім Товаристві; опісля вона піде „з ним“ до дому... А мені що се шкодять? Ніщо! А гарне має урядженє — маленьку купелєву кімнатку з червоною ліхтарнею. — Коли недавно ввійшла в зеленім шовковім пенюарі... не побачу я вже того зеленого пенюара — і цілої Стефки не побачу... і не буду більше ніколи входити красними, широкими сходами при вулиці Густавс... Панна Стефка буде дальше забавляти ся, як би ніщо не стало ся... Вона навіть не посьміє сказати нікому, що її любий Густль застрілив ся... Але плакати вона буде — ой буде... Взагалі багато буде плакати... Господи, а мама! — Ні, ні, про те я не сьмію думати. — Ах, ні, цілковито не сьмію... Про дім не думаєть ся, розумієш Густль? — ні трошечки...

То не влє, що я тепер у Пратері... серед ночі... Рано й на думку не прийшло мені, що я буду в ночі проходити ся по Пратері... Що думає собі той поліцай онтам?... Ну, ходім дальше... дуже гарно... Про вечерю нема що гадати, про каварню також ні; повітре приємне і так тихо... дуже тихо... — Так, незабавки все утихне коло мене і буде така тишина, якої лише могу собі бажати. Ха-ха! — Але я задихав ся... я біг як божевільний... Поволійше, поволійше, Густль, нічого не втрапиш, бо не маєш що більше робити — цілком ніщо, але абсолютно ніщо! — Та мені мабуть холодно? — То певно зворушенє... а потому я нічого не їв... Що там так пахне?... цвисти-ж не може ще ніщо!... Котрого нині?... Четвертого цвітня... Правда, останніми днями падало багато дощу... але дерева майже ще зовсім не розвивають ся... А темно, гу! можна перелякати ся... Я властиво лише одинокий раз перелякав ся в своїм життю, як був малим хлопцем, тоді в лісі... Хоч я й не був такий дуже малий... чотирнацять або пятнацять літ уже було мені... Кілько то тому тепер? -- Девять літ... Дійсно, — на вісімнадцятім я став підпоручником, на двацятім поручником... а в найближшій році буду... Чим буду в найближшій році? Що значить взагалі: найближший рік? Що значить: на другий тиждень? Що значить: позавтра?... Що? Зуби звонять? Ого! — Ну, най трохи позвонять.. Пане поручнику, ви тепер самі, не потребуєте нікому пускати тумана. — Як гірко, дуже гірко..

Сяду на лавку... Ей, де я зайшов? — Така пітьма! Там за мною певно друга каварня... Я був тут раз минулого року, як наша банда давала концерт... Я був із Копецьким і з Рітнером — і ще кількох було... Але я змучив ся... так змучив ся, як коли-б машерував десять годин без перестанку... А що би то було, як би я тут заснув?... Ох, безприютний поручник... Хоч властиво я повинен би піти до дому... Та що буду робити дома? А в Пратері що? — От найліпше було-б зовсім не вставати — заснути тут і не пробуджувати ся більше... Так, то було-б вигідно! — Ні, не для вас така вигода, пане поручнику... А яка-ж і коли? — Тепер треба-б було добре обдумати цілу історію... все мусить бути обдумане... Ну і що?... Ні, чудове повітре... треба-б частійше заходити в ночі до Пратеру... Так, як би воно було давнійше прийшло на голову, а тепер пропав Пратер, пропало повітре, і проходи... Ну і що? — Ех, здоїму чачо, воно немов придавлює меві мозок... я не можу навіть порядно мислити... От так!... Тепер скупи думки, Густль, пороби останні розпорядки! Отже завтра рано буде кінець... Завтра рано о семій годині... Сема година дуже гарна пора. Ха-ха! — Отже о осьмій, коли зачнеть ся школа, буде по всьому... Копецький не буде тримати школи,*) бо буде сильно зворушений... А може ще не буде знати... Не конечно мусять чути... Макса Ліптая найшли також аж по полудни, хоч він застрілив ся рано і ніхто не чув.. Зрештою що мене се обходить, чи Копецький буде тримати школу, чи ні?... Ну — отже о семій годині! — Так, щож іще?... Дальше нема що думати. Я застрілю ся в кімнаті і кінець! В понеділок похорон... Знаю одного, що буде тішити ся з того: то доктор... Поєдинок не може відбути ся по причині самовбійства одного противника... А що скажуть у Мангаймерів? — Ну, він не буде собі в того нічого робити... Але жіночка, гарна білявка... з нею можна було довести до чогось... Ой так, у неї я міг мати шанси, коби лиш був першим забрав ся до річи... Так, то був би трошки ліпший кусок від Стефки, тої повіі... Не треба-б тільки лінувати ся... значить: надскакувати трохи, посилати цвіти, говорити розумно. — Так не піде, коли скажеш: Прийди завтра по полудни до мене до казарні!... Е, така порядна жінка... то би вже щось варта... Жінка могого капітана в Перемишли, та не була зовсім така порядна... Я міг би присягти, що й Лібіцький і Вермутек і паршивий під-

*) Тримати школу — значить у нас учити вояків у кімнаті.

поручник жили з нею... Але пані Мангаймерова... се було би щось иньше, се була би звязь, що могла би зробити нашого брата майже иньшим чоловіком — надати иньшої оглади — надати поважання для самого себе. — А вічно ті повії... І я почав такий молодий — я-ж був іще хлопцем, коли дістав першу відпустку і був дома у родичів у Грацу... Рідель був також... То була Чешка — вона мусіла бути в-двоє старша від мене — я аж рано вернув ся до дому... Як батько позирнув тоді на мене... а Кляра... Я Кляри найбільше стидав ся... Вона була тоді заручена... Чому-ж із того не вийшло нічого? Я властиво не журился тим багато... Бідна дівчина, вона також не мала ніколи щастя — а тепер утратить іще одинокого брата... Так, не побачиш мене ніколи, Кляро — всему кінець! Ти й не думала, сестричко, як випроваждала мене на новий рік на дворець, що не побачиш мене більше! — А мама... Боже, мама... Ні, я не сьмію про те думати... бо коли буду думати, можу зробити щось підле... Ах... коли-б я міг вперед поїхати до дому... сказати, що я дістав відпустку на один день... побачити ся ще раз із батьком, матір'ю, Клярою, заки зроблю собі кінець... Справді, я можу о сьмій поїхати першим поїздом до Грацу, а о першій бути там... — Як ся маєте, мамо... Servus, Кляро! Ну, як же вам поводить ся?... Ну, ось несподіванка!... Але вони могли-б завважати дещо... коли ніхто иньший, то Кляра... Кляра зовсім певно... Кляра розумна дівчина... Як вона мило писала недавно до мене, а я ще їй не відповів — і які вона дає мені все добрі ради... Дуже добра душа!... Чи не було би те все инакше, як би я був лишив ся дома? Я був би вивчив ся економії... був би пішов до вуйка... Вони всі бажали того, коли я був іще хлопцем... Тепер був би я зрештою жонатий, в милю, доброю дівчиною... може в Анною, що мене так любила... І тепер я ще завважав, коли був останній раз дома, хоч вона має вже мужа і двоє дітей... Я бачив, як вона приглядала ся мені... І все ще кличе мене „Густль“, як перше... Вона добре попам'ятає се, коли довідаєть ся, яка доля постигла мене — але її чоловік скаже: Я знав те наперед — такий лайдак! — Усі погадають, що я застрілив ся тому, що наробив довгів... а тим часом се цілковита неправда, я все поплатив... лишило ся тільки 160 золотих — тай ті будуть завтра... От треба ще про те постарати ся, щоби Балєрт дістав тих 160 золотих... Я мушу написати се, поки застрілю ся... То страшне, то страшне!... А як би я так поїхав собі звідси — от до Америки, де мене ніхто не знає?... В Америці не знає ніхто того,

що стало ся сьогодні вечером... Там ніхто тим не журить ся... Недавно писали в часописи про графа Рунге, що мусів утікати по причині якоїсь п'яскудної історії, а тепер він має там готель, і плює на всі циганьства... А по кількох літах можна знов вернути ся... розумієть ся не до Відня і не до Грацу... але до свого маєтка... А матери і батькови і Клярі було-б се тисяч раз приємнійше, аби я тільки жив... Тай що мене обходять иньші люде? Хто мене зрештою так дуже любив? — Крім Копецького — я можу для всіх загрипти ся... Копецький одинокий... І як раз сьогодні мусів він дати мені білет... а білет усему причина... Без білета не був би я пішов на концерт і всего того не було би... Зрештою що таке було?... Просто як коли-б пройшло з того часу сто літ, а тим часом не минуло ще й дві години... Перед двома годинами сказав мені якийсь там: „дурний молокосос“ і хотів зломити мені шаблю... Господи, я зачну ще кричати серед ночі! І чого все те стало ся? Чи я не міг довше почекати, доки гардероба не опорожнить ся? І чому сказав я йому: „Замкніть рота!“ Як воно мені вирвало ся? Я-ж привітливий чоловік... Я навіть із своїм послугачем не поводжу ся грубо... Але правда, я був зденерований — всі отсі справи збігли ся разом... програна і вічні відмови Стефки і поєдинок завтра по полудни — і мало силю останніми часами — і каторга в касарні — того довго не витримаєш!... Справді, швидше чи пізнійше я був би розхорував ся, мусів би був просити ся на відпустку... Тепер не потрібно її — тепер приходить довга відпустка — з позбавленням платні — ха-ха!...

І доки буду я ще тут сидіти? Північ мусіла вже минути... Чи я не чув, як вона біла? — Що се... віз їде? В сій порі? Циклісти на гумах — певна річ... Їм ліпше, як мені... Може то Балерт із Бертою?... Чому як раз Балерт? — Над'їзди-ж уже! — А гарна машина була в його високости в Перемишли... Він усе з'їздив нею до міста до Розенбергової... Дуже ласкавий був його високість — правдивий товариш, із усіми на „ти“ і „ти“... То були гарні часи... хоч околиця невесела, а літом хоч дуси ся... Раз по полудни упали три від соняшного удару... навіть капраль із мого відділу — дуже меткий чоловік... По полудни полягали ми голі спати. — Нараз прийшов до мене Візнер. Мені мусіло щось приснити ся; я зриваю ся і добуваю шаблі, що лежала коло мене... Гарно мусів я виглядати! Візнер мало не тріс во сьміху — він уже тепер рітмайстром... Шкода, що я не вступив до кінниці, але старий не хотів — то була-б за дорога забавка — а тепер

усе одно... Чому? — А, я вже знаю: я мушу вмерти, тому все одно — вмерти мушу... Отже що? — Слухай, Густль, ти пішов сам до Пратера серед ночі, де тобі не перешкоджує ніяка людська душа — тепер можеш спокійно над усім подумати... Се-ж чиста дурниця в Америкою і відставкою і ти занадто дурний, щоби за щось иньше взяв ся; і хоч ти поживш сто літ, пригадаєш собі, що тобі хотів хтось зломити шаблю і назвав іще дурним молокососом, а ти стояв і не міг нічого вдіяти. — Ні, думати нема тут над чим — що стало ся, не відстанеть ся. — І гадка про маму та про Блярю — дурниця; вони переболять — усе переболюють ся... От як плакала мама, коли вмер її брат — а по чотирьох тижнях ледви згадувала про него... Зразу їздила на цвинтарь що тижня, опісля що місяця — а тепер у роковини смерті. — Завтра день моєї смерті — п'ятого цвітня. — Чи не перевезуть вони мене до Грацу? Ха-ха! То будуть мати потіху хробаки в Грацу! — Та се мене не обходить — най иньші ломлять собі над тим голову... Щож у таким разі мене обходить?... Правда, 160 золотих для Балерта — то все — иньших розпорядків не потребую давати. — Листи писати? На що? До кого?... Прощати ся? — Ех до сто сот чортів, воно-ж досить ясне, коли чоловік стріляєть ся! — Опісля всі зрозуміють, що він попрощав ся... Коли-б люде знали, який я байдужний до цілої тої історії, вони зовсім не жалували би мене — бо не варта... — І що дало мені ціле житє? — Одного ще бажалось би мені: війни — але на неї мусів би я ще довго чекати... А все иньше я знаю... Чи там яка баба називаєть ся Стефка чи Кунїгунда, то однаково. — Найкрасші оперетки знаю також, на „Льогенґрінї“ був я вже дванацять разів, а сьогодні вечером був я навіть на ораторії — і пекарь назвав мене дурним молокососом — бігме, то вже досить! — Зрештою я зовсім не цікавий... Отже ходім до дому, поволи, цілком поволеньки... Спішити ся зовсім не маю чого. — Ще кілька хвилин відпочати-б тут у Пратері, на лавці — бездомно. До ліжка не положу ся однаково — маю досить часу виспати ся. — — Ах, повітре! — Отсего мені шкода...

(Конець буде).

Поручник Густль.

Новеля

Артура Шніцлера.

[Докінчене].*)

Що се? — Гей, Іване, припесіть мені склянку свіжої води... Що?... Де?... Чи се сон?... Моя чашка... а до сто чортів... Фішамед... Я не можу отворити очий! — Таж я убраний! — Де я сiju? — Боженьку сьвятий, я заснув! Як лише я міг спати; вже свитає! — Кілько-ж я спав? — Мушу поглянути на годинник... Не бачу нічого... Але де мої сірнички?... Но, сьвітить ся один... Третя... а о четвертій я мушу поєдинкувати ся — ні, не поєдинкувати ся — застрілити ся! — З поєдинку нічого; я мушу застрілити ся тому, що пекарь назвав мене дурним молокососом... Так, чи се дійсно було? — Мені так дивно в голові... шия немов у шрубстакі — я не можу навіть порушити ся — права нога затерпла. — Вставати, вставати!... Ах, так ліпше! — Вже роз'яснюєть ся... А повітря... цілком таке як тоді рано, коли я стояв на форпості і обозував у лісі. — Тоді инакше було пробудженє — тоді инакший був день передо мною... Мені здаєть ся, що я все ще не вірю добре. — Ось передо мною вулиця, сіра, безлюдна — я тепер певно одинокий чоловік у Пратері. — Я вже був тут раз о четвертій годині рано, з Павзінгером — ми приїхали верхи — я на кони капітана Мировича, а Павзінгер на своїм власнім буланім — то було в маю, минулого року — тут цвило вже все — все було зелене. — Тепер іще голо — але весна прийде не-

*) Див. Літ.-Наук. Вістник XI, стор. 235—251.

бавки — за пару днів тай уже... Конвалії, фіялки — шкода, що я не буду вже їх мати — кождий обірванець дістане їх, а я мушу вмирати! Біда! А иньші будуть сидіти у винарні при вечері, немов би нічого не зайшло — так само як ми всі сиділи в ній другого дня вечером опісля, як винесли Ліппая... А Ліппай був люблений... Його більше любили в полку, як мене — чому-ж вони не мали-б сидіти в винарні, як я здохну? — Зовсім тепло — багато тепліше як вчера — і такий запах — мусить уже цвісти... Чи Стефка принесе мені цвітів? — Але й не подумає! Вона по prostu виїде... От як би так була Аделя... Ні, Аделя! — Мені здасть ся, що я не думав про неї від двох літ... Що вона робила за історії, як було по всему... я не бачив у своїому житю, аби жінка так плакала.. То властиво було найприємніше, що я пережив... Така скромна, така безпретенціональна, як вона — вона дійсно любила мене, я міг би присягти на те. — Вона була зовсім иньша, як Стефка... Хотів би я знати, чого я її покинув... то осельство! Вона мені переїла ся, в тім ціла річ.. Кожного вчера виходити з одною і тою самою... Надто я бояв ся, що ніколи не побуду ся її — така шерпа. -- Ну, Густль, ти міг би був іще пождати — вона була одинока, що тебе любила.. Що вона тепер поробляє? Ну, що буде робити? — Тепер мусить мати другого... Очевидно, зі Стефкою вигіднійше — коли чоловік лише принагідно заангажований і иньший поносить усі неприємности, а я збираю тільки розкіш... Так, тут не можна вимагати, аби вона йшла на цвинтарь... Тай хто взагалі йшов би, коли не мусить! — Може Копецький, і на тім конець! — Сумно не мати так зовсім нікого...

Але дурниця! Батько, мати, Кляра. — Так, я-ж син, брат... а що більше між нами? Вони люблять мене вправді — але що більше знають про мене? — Що роблю службу, що граю в карти і що волочу ся в дівками... а зрештою? — Що я часом бою ся сам себе, того не писав я їм зовсім — мені здасть ся зрештою, що я й сам не знав того добре. — Ій, хочеть ся тобі вилізати тепер із такими річами, Густль! Бракує ще, аби ти розревів ся... тьфу до чорта! — Порядний крок.. так! Чи йдеш на rendez-vous, чи на стойку, чи в битву... хто то се сказав?... А, правда, майор Ледерер, у кантині, коли оповідано про Вінгледера, що був так зблід перед своїм першим побдинком — і тремтів... Дійсно, правдивий офіцер не дасть пізнати ні по ході, ні по лиці, чи

він іде на rendez-vous, чи на певну смерть! — Отже, Густль — майор Ледерер сказав се! Га!

Щораз виднійше... можна-б уже читати... Що там свище?... А, там північний дворець... Колюшца Тететгофа... Вона ще ніколи не виглядала така довга... Онде стоять фякри... Але крім замітайлів нема нікого на вулиці... Мої останні замітачі — ха! Я все мушу сьміяти ся, коли про те подумаю... Я того зовсім не розумію... Чи то буває так зі всіми людьми, коли вони вже напевно дізнають ся? Пів до четвертої на годиннику північної залізниці... Тепер тільки питає, чи я застрілю ся о семій по залізничному часі, чи по віденському?... О семій... так, чому як раз о семій?... Як коли-б не могло бути инакше... Я голодний — їй Богу, голодний — тай не диво... Від коли-ж я нічого не їв?... Від — від шестої години вечером у каварні... так! Коли Копецький дав мені білет — мелянж і два ріжки. — Що скаже пекарь, як дізнаєть ся?... Проклята собака! — Ех, буде він знати, чому! Довідаєть ся, що то значить: офіцер! — Такий чоловічок може дозволити оббити себе насеред вулиці і се не буде мати ніяких наслідків, а нашого брата нападуть у чотири очі і він пропащий чоловік... Коли-б хоч такий друк міг бити ся — але ні, він був би тоді обережнійший, і не зважив би ся так ризикувати... І той котюга жие дальше, спокійно дальше, а я — мушу гинути! — То він мене властиво вбив... Так, Густль, знаєш що? — То він тебе вбиває! Але воно не уйде йому так на сухо! — Ні, ні, ні! Я напишу до Копецького лист, де буде все, цілу історію опишу... або ще ліпше: я напишу до полковника, зроблю донесенє до полкової команди... зовсім так, як урядове донесенє... Так, пожди, ти думаєш, що щось подібного ватаїть ся? — Помиляєш ся — воно буде описане на вічну память, а тоді, хотів би я бачити, чи ти зважиш ся ще показати ся в каварні? — Га! — „хотів би я бачити“, то добре!... Я ще неодна хотів би бачити, та воно буде неможливе — кінець усему!

Тепер входить до моєї кімнати Івась, тепер спостерігає, що пан поручник не спав дома. — Ну, все можливе буде він собі думати, але щоби пан поручник ночував у Пратері, того, їй Богу, не подумає... О, онде вояки сорок четвертого полку, йдуть стріляти до ціли — най перейдуть... так, станьмо собі на боці... От у горі отвираеть ся вікно — гарна жіночка — ну, я накинув би хоч хусточку на себе, коли-б ішов до вікна... Минулої неділі було

останній раз... Що як раз Стефка буде остання, те й не приснило би ся мені. — Господи, то мабуть одинокє реальне вдоволець... Ну, так, пан полковник приїде поважно за дві години... Панама добре, дійсно добре, rechts schaut! — Гарно... Коли-б ви знали, як я на вас плюю! — О, то гарно: Кацер... Від коли він перенесений до сорок четвертого полку? — Servus, servus! — Що він робить за міну?... Чого він показує на свою голову? — Мій дорогий, твоя чашка інтересує мене дуже мало... А, так! Ні, мій любчику, помиляєш ся, я ночував у Пратері... прочитаєш се в нижній вечірній газеті. — „Неможливе!“ — скаже він; — „я здібав його нині рано ще на Пратерштрассе, як ми йшли стріляти до ціли!“ — Хто то дістане мій відділ? — Може дадуть його Вальтерови? — Но, вийде гарна річ із того --- се мякушка без енергії, він волів би бути шевцем... Що, вже сходить сонце? — Цяні буде гарний день — правдивий весняний день... Ах, чорт побрав би все те! — Отсей фякерський візник буде ще о осьмій рано на сьвітї, а я... Но, ще що? Фі, то також було би — зрадити себе в останній хвилі з причини якогось фякерського візника... Що се значить, що я дістаю нараз таке дурне бите серця? — Вже-ж воно не з-за того... Ні, ні, то певно тому, що я так довго не їв. — Але Густль, будь отвертий сам із собою: боїш ся, боїш ся, бо ти ще не пробував того ніколи... Але се не поможе тобі, страх не поміг іще нікому; кождий мусить се перенести, один скорше, другий пізнійше, а ти приходиш до сього скорше... Ти не був ніколи варт багато, тому заховуй ся прилично бодай на останку, того я домагаю ся від тебе! — Так, тепер треба тільки обдумати — але що властиво?... Все хочу щось обдумувати... а тож просте: він лежить у шуфляці, набитий також, значить, тільки потиснути — сеж не Бог зна які штука!

Ті вже йдуть до роботи... бідні дівчата! — Аделя була також у склепі — кілька разів відводив я її вечером... Коли вони в склепах, то ще з них не такі дівки. — Коли-б Стефка схотіла належати тільки до мене самого, я зробив би її модисткою, або чимсь таким.. Як вона довідаєть ся про те? — З газети!... Буде гнівати ся, що я їй не написав... Мені здаєть ся, що я ще вдурію... Що се мене обходить, чи вона буде гнівати ся... Як довго властиво тревала ціла та історія?... Від січня?... Ей ні, то мусіло ще бути перед Різдвом... я-ж привіз їй із Грацу тісточок, а вона прислала мені листик на новий рік.. Правда, нема в мене

дома яких листів, що треба-б було спалити?... Гм, лист від Фальштайнера — коли його найдуть... хлопець міг би мати неприємності... Але що мені до того! — Виравді се невелика річ... але не хочеть ся за тим шукати... Найліпше я спалю все разом... хто того потребує? Се сама макулатура. — А кілька своїх книжок міг би я записати Блянї. — „Крізь ніч і лід“... шкода, що ніколи не можу дочитати... останніми часами я мало забирав ся до читання... Органи — ах, із костела... рання служба — я вже давно не був у жаднім... останній раз у лютім, коли мій відділ був відкомендерований до нього... Але се не числить ся — я уважав за своїми людьми, чи вони побожні і чи ведуть себе порядно... Треба-б поступити до костела... Но, сьогодні по обіді дізнаю ся докладно про те... Ех, „по обіді“, дуже добре!... Отже-ж як, заходжу? — Надіюсь, що мама страх тішила-б ся, коли-б знала про се!... Кляра меньше... Ну, ввійдїм — воно не пошкодить!

Органи — спів — гм! — що воно таке? — Мені закрутила ся голова... О Боже, Боже, Боже! Коли-б я найшов хоч одного чоловіка, з яким побалакав би перед тим! — А як би так я — пішов до сповідї? Ото піп зробив би великі очи, коли-б я на при кінци сказав: Моє поважанє, отче; я йду тепер стріляти ся!... Найрадше ляг би я отут на підлогу та завив... Ей ні, того не можна! Але деколи так добре заплакати собі!... Сядьмо собі на хвильку — лише коби не заснути, як у Пратерї!... Люди, що мають віру в серці, лїпше на тім виходять... Но, тепер починають трясти ся менї руки!... Як так піде далі, то я на останку сам собі так обридну, що з самого стыду відберу собі житє! — Ога стара баба — про що вона ще молить ся? То була-б ідея, як би я їй сказав: Слухайте, помолїм ся разом... я не навчив ся того так добре, як треба-б... Га! здаєть ся мені, що смерть одурює! — Встати! — Що пригадує мені ся мельодія? — Господи, вчорашній вечір! — Геть, геть, я сего не витримаю!... Цст! не робити галасу, не бренькати шаблею — не перешкоджувати людям у молитві — так! — таки лїпше на повітрю... День... Ах, він усе зближаєть ся — лїпше, аби він уже минув! — Я повинен був то зараз зробити — у Пратерї — без револьвера не треба ніколи виходити... Коли-б я був мав його вчєра вечером... Господи, знов! — Я міг би поступити до каварні поснідати... Я голоден... Перше все дивувало мене, що люди, засуджені на смерть, пють рано каву і курять папіроску... До сто сот чортів, а я зо-

всім не курив! Не маю охоти до куреня! — Сьмішно: я мав би охоту зайти до своєї каварні... Так, вона вже зтворена, а в наших нема там нікого — ба хоч би й був... се знак моєї зинної крови. „О шестій їв іще в каварні онідане, о семій застрілив ся...“ Я знов цілком спокійний... хід такий приємний — а найкрасше, що ніхто мене не змушує. — Як би я хотів, міг би ще на ту цілу дурницю наплювати... Америка... Що значить: „дурниця“? Чим є дурниця? Мені здаєть ся, що я мав соняшний удар!... Ого, невже ж я тому спокійний, що уроїв собі, що не мушу?... Я мушу! Я мушу! Ні, я хочу! — Чи ти можеш собі, Густль, взагалі представити, що скинеш мундур і погодиш ся з тим? Тоді проклята собака трісне зо сьміху — а навіть сам Копецький не подаєть тобі більше руки... Мені здаєть ся, що я тепер цілий почервонів. — Пост салютує... мушу відклонити ся... „Servus“! — Я тепер сказав навіть „servus“!... Бідного вояка все се потішить... Но, на мене не мав жаден із них причини жалувати ся — я поза службою все був добрий. — Як ми були на маневрах, я подарував підофіцерам із компанії британіка. — Раз чув я, як один вояк за мною при вправах із карабіном сказав „Проклята мука“, а я не призначив його до рапорту — лише сказав йому: „Слухайте, уважайте, бо як би почув се хто иньший — то було-б зле з вами“... Подвіре в Бургу. — Хто нині на сторожи? — Босняки — добре виглядають — підполковник сказав недавно: „Коли ми були там у 78 році, ніхто не вірив, що вони будуть так нам опирати ся!“... Ей, Господи, при такім хотів би я побувати! — Вони встають усі в лавки. — Servus, servus! Се по просту противне, що ніхто з нас не бачив війни. — Було-б же далеко красше полягти на поли чести за вітчину, ніж так... Так, пане доктор, ви властиво добре вийдете на тім!... А не міг би так хто мене заступити? — Присяй Богу, я повинен би попросити, щоби Копецький або Виметаль бив ся з ним за мене... Ех, так легко не повинно би се йому пройти! — А зрештою, чи не однаково мені, що потому буде? Я-ж не дізнаю ся про те ніколи! — От дерева розпукають ся... У Фольксартені заціпив я був одну раз — вона мала червону суконку і мешкала на Штроцігассе — опісля переняв її Рохліц... Мені здаєть ся, що він іще має її, лише нічого не говорить про те — мабуть стидаеть ся... Стефка ще спить тепер... Вона така мила, як спить... як би не вміла до п'ятох числити! -- Ну, вони всі так виглядають, як сплють! — Я повинен їй написати ще хоч

словечко... бо чому-б ні? Сеж робить кожний, що перед тим пише ще листи. — Також до Кляри мушу написати, щоби потішила батька і матір — і взагалі, що в таких випадках пишеться — тай до Копецького... Йй Богу, мені здається, що було-б далеко лекше, коли-б я попрощався з кількома особами... І донесене до полкової команди — і сто шістьдесять золотих Балертовни... ще досить роботи... Но, мені зрештою не показав ніхто, щоби я зробив се о семій годині... від осьмої є ще все досить часу для смерті!... Смерть, так — так вона називається — на се не можна порадити...

Рінгіштрассе — зараз буду в своїй каварні... Мені здається навіть, що я тішуся сніданем... Воно не до увірення. — Так, по сніданю закурю собі цигаро, піду до дому і напишу... Так, перед усім зроблю донесене до команди; опісля прийде черга на лист до Кляри — потім до Копецького — потому до Стефки... Що мені тому стерву писати?... „Моя дорога дитино, ти певно не думала“... Ей, що, дурниця! — „Моя любя дитино, дякую тобі дуже“... „Моя любя дитино, заки розстануся з сим світом, не хочу пропустити нагоди“... Но, писане листів не було також ніколи моєю сильною стороною... „Моя любя дитинко, останне поздоровленє від твого Густля“... Які вона очи зробить! Всеж таки се щастє, що я не влюбився в неї... бо мабуть сумно було-б любити когось і так... Ну, Густль, будь отвертий: воно й так досить сумно... По Стефці прийшла-б іще якась иньша, а в кінци ще одна гідна, молода дівчина з доброї родини, з кавцією — се була-б дуже гарна річ... Клярі мушу написати докладно, що я не міг инакше... „Ти мусиш мені пробачити, найдорожша сестро, і прошу також, потіш дорогих родичів. Я знаю, що я вам усім причиняв нераз жури і неодного клопоту; але вір мені, що я вас усіх завсіди дуже любив; надіюся, що ти будеш іще колись щаслива, моя дорога Клярю, та що не позабудеш зовсім свого нещасного брата“... Ех, ліпше не буду нічого до неї писати!... Ні, в таких разі розплачуся... мене й так уже гризе в очи, коли про те подумаю... Що найбільше, напишу до Копецького — братерське поздоровленє, а він найповідомить иньших... Чи вже шеста? — Е, ні, пів — три чверти. — Отсе красне личко!... в сеї малої малпочки з чорними очима, що її здибаю так часто при Фльоріянгассе! — Що вона скаже? — Вона зрештою не знає, хто я такий — вона буде тільки дивуватися, що не видить мене

більше... Передучера постановив я собі заговорити до неї при найближшій нагоді. — Вона досить кокетувала зі мною... така молода... зрештою зовсім іще невинна!... Так, Густль! Що можеш сьогодні зробити, не відкладай на завтра!... Онтой також певно не спав цілу ніч. — Тепер піде він гарненько до дому, положить ся — і я також! — Ха-ха! Тепер поважна справа, Густль, ой так!... Як би так не було трошки страшно, то було-б усе добре — а взагалі, мушу сам се признати, я тримаю ся добре... Куди-ж я? От і моя каварня... ще замітають у ній... Ну, ввійдім...

Онде стіл, при яким грають усе тарока... Дивно, я навіть не можу собі представити, щоби той опришок, що все сидить там під стіною, міг бути той сам, що мене... Ні одного чоловіка нема... Деж кельнер?... От, виходить із кухні... вдягає скоро на себе фрак... В дійсности непотрібно!... Ах, то для нього вже... він му-сить обслуговувати ниві ще й иньших гостей!...

„Моє поважанє пану поручникови!“

„Добрый день!“

„Так рано сьогодні, пане поручнику?“

„Ах, дайте спокій — я не маю часу, я можу посидіти в плащі“.

„Що прикажете, пане поручнику?“

„Мелянж із кожушком“.

„В тій хвилі, пане поручнику!“

А, он газети... вже випішні?... Може там уже що є? — Ну, щож? — Мені здаєть ся, немов би я хотів пошукати, чи нема чого, що я відобрав собі житє! Ха-ха! — Якого біса я стою доси?... Сядьмо собі отут коло вікна... Іже приніс мені мелянж... Так, занавісу зсуну трохи; я не люблю, як люди заглядають... Вправді ще тепер ніхто не ходить... Ах, знаменито смакує кава — видно сніданє, се не яка пуста дурниця!... О, цілком иньшим стаєть ся чоловік — ціла дурниця в тім, що я не вечеряв... Чого стоїть знов кельнер коло мене? — А, приніс мені булки...

„Чули вже пан поручник?“

„Що таке?“ — Господи, не вже він знає що?... Але ідіотство, се неможливе!

„Пана Габетсвальтера“...

Що? Так називаєть ся пекарь... що він тепер скаже?... Чи той до біса вже був тут? А може він зрештою ще вчора був і оповів?... Чого-ж сей не говорить дальше?... А, починає...

„...розбив параліж сеї ночі одванацятій“. „Що?“... Я не повинен так кричати... ні, не повинен дати пізнати по собі... а може мені так снить ся... треба ще раз його запитати... „Кого розбив параліж?“ — Чудово, чудово! — я сказав се зовсім невинним тоном!

„Пекаря, пане поручнику!... Пан поручник будуть його знати... того грубого, що кожного пополудня грав тарока побіч панів офіцерів... із добродієм Шлезінгером і добродієм Вазнером із торговлі штучних цвѣтів напроти нас!“

Я цілком не сплю — все годить ся — а всеж таки я не можу повірити — мушу його ще раз спитати... тільки зовсім спокійно...

„Його розбив параліж?... Так не вже? звідки ви знаєте?“

„Але-ж, пане поручнику, хто може се скорше знати, як не ми?... Так, булки, що пан поручник їдять, від пана Габетсвальнера. Хлопець, що приносить нам пів до пятої рано печиво, оповів про те“.

Господи, аби я не зрадив ся... Я готов кричати... я готов сьміяти ся... я готов обцілувати Рудольфа... Мушу його ще щось спитати... Розбитий параліжем, се не значить іще вмерти... Мушу спитати, чи він умер... але цілком спокійно, бо що мене обходить пекарь — я мушу дивити ся до газети, як буду питати кельнера...

„Чи умер?“

„А, очевидно, пане поручнику; на місці вмер“.

Ах, чудово, чудово! — А все то остаточно наслідок того, що я поступив до костела...

„Він був вечером у театрі; упав на сходах — сторож чув стукіт — ну, опісля занесли його до кімнати, а коли прийшов доктор, було вже давно по ньому“.

„Шкода. Він був іще в найкрасших літах“. — Се сказав я знаменито — ні один чоловік не догадав би ся нічого... і я дійсно мушу стримувати себе, аби не крикнути або не вискочити на білярд...

„Так, пане поручнику, дуже шкода; він був дуже милий чоловік і ходив до нас уже двадцять літ — він був добрим приятелем нашого пана. А бідна жінка...“

Я думаю, що такий веселий не був я ніколи в житю... Він умер — він умер! Ніхто нічого не знає і ніщо не сподіяло ся! — А скажене щастє, що я пішов до каварні... инакше був би я себе зовсім за дармо застрілив — то вже палець призначеня... А де той Рудольф? — А, він говорить із грубником... Отже вмер —

умер — я ще не можу повірити! Найліпше було-б піти нам і подивити ся. — Зрештою його розбив параліж від стеклости, від стримуваного гніву... Е, від чого воно не було б, мені байдуже! Головна річ: він умер, а я можу жити і все знов належить до мене!... Сьмішно, як я заїдав ту булку, що спік/мені пан Габетсвальнер! Дуже добре смакує мені, пане Габетсвальнер! Славно! — Так, тепер треба закурити цигаро...

„Рудольф! Рудольф! Дайте-но спокій там грубникови!“

„Прошу, пане поручнику!“

„Трабуко“... — Я такий радий, радий!... Що я тепер буду робити, що?... Треба конечно щось робити, инакше і мене розібе параліж від самої радости!... За чверть години піду до касарні і скажу Іванови натерти мене... о пів до осьмої вправи з карабіном, а пів до десятої екзецирка. — А Стефці напишу, що вона жусять бути нині вечером вільна, хоч би не знати що! А по полудни о четвертій... ге, чекай, мій любчику! Я тепер як раз у добрім гуморі... Посічу тебе на капусту!

З німецького переклав

Володимир Знанюк.

